Eduskunta 15.1.2019

LiV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto Valtioneuvoston selonteko tietopolitiikasta ja tekoälystä (VNS 7/2018 vp)

Viite:

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta pyyntö asiantuntijan kuulemisesta ja kirjallisesta asiantuntijalausunnosta.

Asia: VNS 7/2018 vp Valtioneuvoston selonteko tietopolitiikasta ja tekoälystä

Lausunto:

Tiedon merkitys niin yhteiskunnassa kuin liike-elämässä on kasvanut kiihtyvästi viimeisten vuosien aikana ja tämä kehitys jatkuu yhä voimakkaampana tulevaisuudessa. On ilmeistä, että tämä kehitys vaatii muutoksia myös lainsäädännössä sekä yhteiskunnan ja elinkeinoelämän rakenteissa. Lainsäädännön valmistelussa on edettävä kokonaisvaltaisesti ja kestävästi yli sektori- ja toimialarajojen ja yhteistyössä useiden toimijoiden ja yrityselämän kanssa. Siten tietopolitiikan ja uusiin digitaalisiin teknologioihin, kuten tekoälyyn, pohjautuvien mahdollisuuksien huomioiminen osana eduskunnan politiikkatoimia on erittäin tervetullut.

Yleiskuvaus: Selonteko on kattava kuvaus tehdyistä ja suunnitelluista toimenpiteistä yhteiskunnallisesta ja kansalaisen näkökulmista elinkeinoelämän näkökulman jäädessä pienempään osaan. Suomen elinkeinoelämän kannalta digitalisaatio (ja tekoäly osana sitä) on erittäin loistava mahdollisuus. Etenkin teollisessa toiminnassa luodaan lisäarvoa yhä kasvavissa määrin alueilla, jossa Suomen kilpailukyky on suhteessa vahvempi (ohjelmisto, suunnittelu, osaaminen vs. perinteinen valmistus).

Tämän vuoksi tämä lausunto pyrkii konkretisoimaan erityisesti elinkeinoelämän näkökulmaa. Sen kriittinen merkitys hyvinvoinnillemme on todettu myös selonteossa. Parhaimmillaan eri politiikat tekevät maasta yrityksille houkuttelevan investointikohteen ja mahdollistavat pitkäaikaista hyvinvoinnin kasvua. Etenkin yritysten tulee tehdä investointi päätökset siten, että ko. kohdemaa tarjoaa mahdollisuudet pysyä mukana kansainvälisessä kilpailussa. Tämä tarkoittaa mm. tietopolitiikalta ennakoitavuutta ja samalla kykyä seurata sekä sopeutua kansiväliseen kehitykseen. Työvoiman saatavuus, innovaatiojärjestelmä, säännösten selkeys ja joustavuus sekä kiinteä keskusteluyhteys elinkeinoelämän ja politiikan tekijöiden välillä ovat myös tärkeitä yrityksille erityisesti tietotalouden ja tekoälyn soveltamisen investoinneille.

Kansainvälisyys: Digitaalisuus ja tietopohjaiset ratkaisut ovat kiinteä osa yhä kriittisempiä yhteiskunnan toimintoja muodostaen uuden ”digitaalisen infrastruktuurin”, jota ilman on yhteiskunnan ja yritysten on mahdoton tulla toimeen. Siten niiden luotettavuuteen,

turvallisuuteen, kehittämiseen ja säädöksellisiin politiikkoihin tulee kiinnittää vastaavasti huomiota. Erona perinteisiin infrastruktuureihin on mm. se, että digitaaliset infrastruktuurit eivät tunne valtioiden rajoja samassa määrin, vaan ne ovat osa globaalia infrastruktuuria. Globaali vaatimus korostuu erityisesti elinkeinoelämän näkökulmassa, jossa Suomi on riippuvainen kansainvälisestä kaupasta. Kansainvälinen näkökulma tulee siis huomioida korostetusti myös tietopolitiikan eri osa-alueilla ja yksipuolisia säädöksiä ja päätöksiä, jotka heikentävät kotimaisen elinkeinoelämän kilpailukykyä ja kasvumahdollisuuksia kansainvälisessä kilpailussa ei tule tehdä. Sama koskee EU - tason säädäntöä, josta esim. verotukseen liittyen selonteossa on aivan oikein kirjattu: ”yksipuolisia ja hätiköityjä ratkaisuja tulisi välttää, jotta EU:n kilpailukyky ei vaarannu suhteessa muuhun maailmaan”. Sama periaate tulee pitää mielessä verotuksen lisäksi myös muissa rakenteellisissa muutoksissa joita alustatalous, tekoäly ja digitalisaatio aiheuttaa esimerkiksi työmarkkinoihin tai kilpailulainsäädäntöön. Samalla tulee myös huolehtia riittävästä muutosnopeudesta siellä missä muutostarve on selkeä.

EU: Kansainvälisessä kehyksessä EU lienee merkittävin kumppani selonteon alueella ja EU:ssa onkin menossa useita aloitteita yhtenäisen data markkinan luomiseksi, mutta haasteena on toteuttamisen hitaus, joka antaa etumatkaa mm. Yhdysvalloille, Kiinalle ja Intialle. Myös jotkin EU:n säännöstöt, kuten kilpailulainsäädäntö, tulisi paremmin tukea globaalisti merkittävän alustatalouden kehittymistä Eurooppaan - Jos Eurooppaan halutaan globaalisti johtavia yrityksiä, tarkoittaa se automaattisesti, että ko. yrityksellä on EU:n sisällä määräävä markkina-asemassa. Tämän mahdollistamiseksi tulee määritellä kestävät rakenteet, jotka eivät ole ristiriidassa muiden periaatteiden kanssa. Esimerkkinä tämän suuntaisesta aloitteesta on IPCEI (Important project for common European interest), jossa idea on poistaa regulaatiota tiettyjen arvoverkostojen osalta, jotta niiden kehitysnopeus kasvaisi.

Etiikka: Etiikka on tärkeä osa-alue tietopolitiikkaa ja erityisesti tekoälyn tuomat mahdollisuudet ovat nostaneet sen esiin. Etiikkaan liittyen tulee kuitenkin muistaa, että eettisen säännökset ja periaatteet ovat sovellusaluekohtaisia ja eri sektoreilla (esim. terveydenhuolto, eri teollisuuden alat, jne.) on jo olemassa eettiset periaatteet ja säännöstöt, jotka tulisi päivittää tekoälyaikaan eikä niitä tarvitse luoda uudestaan. Eettisten säännöstöjen synnyttämisessä onkin oleellista ylhäältä antaa yleiset periaatteet ja suuntaviivat, joita sitten kukin toimiala soveltaa omiin säännöstöihinsä. Selonteossa mainittu: ”Eettinen arviointi tulisi tehdä jo teknisen kehittämisen alkuvaiheessa ja tarvittaessa jatkuvana prosessina teknisen kehitysprosessin mukana, jotta mahdolliset esteet tulevat ajoissa näkyviin.” ei siten pidä täysin paikkaansa vaan pikemminkin uuden teknologian kehittämisen tuomat eettiset kysymykset tulisi tiedostaa tarpeeksi ajoissa, jotta ne voidaan ottaa huomioon eettisissä säännöstöissä tarpeeksi ajoissa. Tarkempaa ylhäältä annettua eettistä säätelyä tarvitaan mahdollisesti täysin uusille toimialoille, joita digitalisaation myötä syntyy, mutta tässä korostuu yhteistyö ja keskustelu politiikan tekijöiden ja ko. alueen toimijoiden välillä.

Data ja tieto: Alustatalouden, palveluyhteiskunnan ja tekoälyn ihan keskeinen rakennuspalikka on data, joka tarvitsee ympärilleen toimivan digitaalisen infrastruktuurin.

Datan hyödyntäminen ja datatalous nousevat yhä merkittävämpään rooliin. Siksi datan liikkuvuuteen liittyviä lainsäädännöllisiä esteitä on pyrittävä minimoimaan. Selonteossa korostetaan henkilödataan liittyviä näkökulmia, mutta samalla on huomioitava, että valta osa esim. teollisuuden liiketoiminnalle kriittisestä datasta on muuta kuin yksityistä tai henkilötietoja. Siten tällaisen datan hyödyntämiseen ei tule pakottaa samoja periaatteita kuin yksityiseen dataan tai henkilötietoihin. Teollisen datan yhteensovittamiseen ja jakamisen on

olemassa erilaisia kansainvälisiä standardoimisaloitteita kuten International Data Spaces -aloite, jonka idea on luoda ja standardoida toimialakohtaiset parhaat käytännöt yhdessä yritysten itsensä kanssa. Tällainen lähestymistapa on tehokas, koska se mahdollistaa laajan asiantuntemuksen hyödyntämisen ja toimijoiden sitouttamisen yhteisiin päämääriin.

Osaaminen ja tutkimus: Digitalisen talouden myötä toimivan innovaatio- ja koulutusjärjestelmän merkitys korostuu. On yhä tärkeämpää luoda kansainvälisesti merkittäviä tutkimustuloksia ja osaamista sekä saada nämä yhä tehokkaammin yhteiskunnan ja elinkeinoelämän hyödynnettäviksi. Samalla on selvää, että kaikkea ei keksitä Suomessa vaan sekä ulkomaisia osaajia että innovaatioita tulee kyetä hyödyntämään yhä tehokkaammin osana kansainvälistä yhteistyötä. Selonteossa korostetaan aivan oikein koulutusta, tutkimusta ja yhteistyötä, mutta samalla tulee kiinnittää huomiota myös uusiin toimintamalleihin ja kansainvälisyyden luomiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi digitaalisia taitoja tulee uudistaa läpi työelämän osana elinikäistä oppimista. Samalla kohtaamme kuitenkin osaamistarpeita, joiden täyttämiseksi ulkomaisten osaajien hyödyntäminen on tärkeää. Samoin yritysten, tutkimuslaitosten ja julkisen sektorin yhtistyön merkitys korostuu entisestään. Tähän tulee panostaa jatkossa enemmän. Suomi ei ole houkutteleva investointikohde alustaloudenkaan aikana ilman huippuosaamista ja uusia innovaatiota. Työmarkkinoiden toimivuus ja joustavuus on entistä tärkeämpää, mikä todetaan myös selonteossa.